

Označevanje v slovenskih narečnih slovarjih

Peter Weiss

IZVLEČEK: V zadnjih dveh desetletjih se v slovenskih narečnih slovarjih uporablja označevanje, in sicer predvsem z označevalniki, ki pripomorejo k temeljitemu in gospodarnemu opisu jezikovnih pojavov. V primerjavi s slovarji slovenskega knjižnega jezika ima označevanje v slovenskih narečnih slovarjih nekatere posebnosti, ki so obravnavane v tem prispevku.

ABSTRACT: Through the past two decades labelling has been used in dialectal dictionaries, specifically with labels that enable a thorough and economical description of linguistic phenomena. The article discusses some specific features of labelling in Slovenian dialectal dictionaries as compared to dictionaries of standard Slovenian.

0.0 V širšem pomenu so označevalniki v slovarju tiste informacije, ki pri jezikovnih prvinah po navadi v okrajšani obliki (in v nekaterih slovarjih tudi kot grafični znaki, različne vrste oklepajev ali vrste tiska – SP 1997: 136) prikazujejo in pojasnjujejo (1) slovnične (in besedotvorne¹) podatke² ter (2) zvrstno in stilno označenost, strokovnoizrazno pripadnost, čustvenost, časovno označenost (glede na sedanjost), pogostnost ipd. * V uvodu k SSKJ-ju (SSKJ 1: XVIII, § 93) je rečeno:

Za opredeljevanje besed, pomenov ali zvez uporablja slovar kvalifikatorje. To so pojasnila, ki poučujejo, v katero slovnično kategorijo spada beseda, jo opredeljujejo časovno oziroma krajevno, govorijo o njeni stilni uvrstitvi, razširjenosti in vrednosti ter nakazujejo preneseno ali posebno rabo. S tem kažejo na normo knjižnega jezika ali opozarjajo na razmerje do nje.

¹ Tipa *manjšalnica od ..., prislov od ...*

² V Uvodu k SSKJ-ju sta za *besednovrstni podatek* uporabljena izraza *kvalifikator, ki določa besedno vrsto* (SSKJ 1: XIII, § 26) in *kvalifikator besedne vrste* (SSKJ 1: XIV, § 34), pozneje pa tudi (*navadni*) *slovnični kvalifikatorji*.

* Prispevek je dopolnjen odlomek iz piščeve doktorske disertacije z naslovom *Teorija in praksa slovenskega narečnega slovaropisja: Primer govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami*, Ljubljana, 1994; obranjena je bila leta 1995 na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

V ožjem pomenu in pri natančnem razločevanju so označevalniki vse, kar je navedeno v točki (2), za pojav iz točke (1) uporabljam izraz slovnični (ali besedotvorni) podatek; obširnejši slovnični podatek, ki bi ustrežal označevalniškemu pojasnilu, je slovnično pojasnilo. Posamezni označevalniki se lahko nanašajo na besede, besedne zveze (frazeme), besedne oblike (prim. geslo *biti sem* v Weiss 1998) in naglas vsega tega (prim. govorne uresničitve pozdrava *dober dan* v geslu *dan* v Weiss 1998) ter na pomene, pa tudi na hierarhijo različic in sopomenk (tu predvsem s pogostnostnima označevalnikoma *in in tudi*).

0.1 Označevalniško pojasnilo (prim. točko 5) je označevalnikom »podobno, v daljši enoti izraženo opozorilo« (SSKJ 1: XXII, § 58). (Pri Toporišiču 1992: 172 je *oznakovno pojasnilo* razloženo kot »[d]oločitev pomena oznake«, kar pa je dejansko razlaga besede *označevalnik* oz. Toporišičevega izraza *oznaka*.) Medtem ko je skupina označevalnikov v določenem slovarju zaprta, je skupina označevalniških pojasnil odprta; prve je treba v slovarskem uvodu razvezati oz. jih razložiti in ponazoriti (npr. okrajšave tipa *star.*, sploh pa simbole, različne oklepaje in vrste tiska – SP 1997: 136, 138–139), označevalniška pojasnila pa ne potrebujejo razlag in ponazoril, ker so praviloma neokrajšana in nekatera rabljena zelo redko, lahko tudi samo enkrat.

0.2 Izraz *označevalnik* povzemam po Marjeti Humar (1993); v SSKJ 1: XVIII je uporabljen izraz *kvalifikator*, v SP 1997: 136 pa izraz *oznaka*. Preširoka pomenskost glagola *označevati* (nasproti *kvalificirati*) še vedno kliče po boljši besedotvorni rešitvi in ureditvi za celo pomensko skupino, ki bi gospodarno vključevala tudi glagol. V to smer je bilo narejenih več poskusov, izraz *označevalnik* pa se mi med vsemi dosedanjimi zdi najboljši. – Težave z izrazjem za označevanje imajo npr. tudi v nemščini. Hausmann (1989: 649) navaja za označevalnik izraza *Markierungsetikette* in *Markierungsprädikat*, v zadnjem času pa se poleg njiju uveljavlja izraz *Marker*. Celotno problemsko področje se imenuje *Markierung*, priložnostno pa se pojavljajo še drugi izrazi, npr. *Indizierung*.

0.3 Označevanje z označevalniki in označevalniškimi pojasnili (eksplicitno označevanje) je le ena, in sicer najbolj jasna in gospodarna možnost opozarjanja na nenevtralne jezikovne pojave. V dvojezičnih in tujejezičnih slovarjih je mogoče najti še dve.

0.3.1 Predvsem za označevanje čustvenostnega, pogovornega in nizkega sta tudi v slovenski dvojezični praksi na voljo slovarski deli, ki težita k implicitnemu (ustrežniškemu) označevanju, in sicer sta to nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar (Debenjak 1992, 1995) – izrazijski označevalniki so v teh dveh slovarjih izrecno navedeni. Na naštetih področjih označevanja imajo tudi nenevtralne slovenske besede in besedne zveze navedene nenevtralne ustreznice v nemščini (in obratno), samo po sebi pa se razume, da je za nevtralni izraz v enem jeziku naveden nevtralna ustreznica v drugem. Če je za slovensko *ženska* nemška nevtralna ustreznica *die Frau* ali *das Weib*, je za slabšalno slovensko *baba* nemška ustreznica *das Weibsbild* ali *das Frauenzimmer*. Vendar pa nastopijo težave, ko tovrstni ustrezniki odpovejo. Tako bi bilo tudi z zvrstno ustreznim pogovornim izrazom v nemščino težko prevesti slovenski samostalniki *generalni* 'generalni direktor' (v slovensko-nemškem slovarju ga ni, in škoda je, če je izpadel zaradi zadrege z označevanjem), slabšalna zveza *babja*

vera 'praznoverje' je prevedena z *der Aberglaube*, kar je v nemščini nevtralnno. Tako je kdaj vendarle treba zapisati priložnostni označevalnik: v geslu *baba* (Debenjak 1995) najdemo poleg »das Weib« (kar je v nemščini nevtralnno) v oklepaju pripisano »abwertend für das Frau: das Weibsbild«, v geslu *babnica* poleg »die Alte« (v nemščini je to lahko glede na pomen nevtralnno ali pa ne) še »slabšalno: die Weibsperson, das Weibsstück«, medtem ko je v geslu *babura* zapisana razlaga: »(widerwärtige Frau) die Schreckschraube«. (Navzkrižno preverjanje z nemško-slovenskim slovarjem (Debenjak 1992) pokaže še marsikatero nedoslednost.) Pri pogovornem *župa* 'juha' najdemo pripisano razlago z označevalnikom »volkstümlich für: die Suppe« (volkstümlich bi pomenilo 'ljudsko'). Z označevalnikoma v razlagi sta opremljeni tudi besedi *Juga* »(umgangssprachliche Bezeichnung für Jugoslawien)«, tj. 'pogovorna oznaka za Jugoslavija', in *Jugovina* »(ironisch für Jugoslawien)«, tj. 'ironično za Jugoslavija'. Formulacije, zapisane v vlogi označevalnikov, so v slovensko-nemškem slovarju zapisane zdaj v nemščini (v geslu *baba*), zdaj v slovenščini (v geslu *babnica*), kar ni dobro.³

0.3.2 Angleški slovaropisci, ki so izdelali slovar COBUILD, namenjen predvsem tujcem, ki se učijo (britanske) angleščine, in njihovim učiteljem, so besede in pomene na potrebnih mestih označili tako, da so geografske in/ali stilistične označevalnike vključili v razlage ali pred več razlag (gl. seznam v COBUILD 1995: xx–xxi):

hooker [...] A **hooker** is a prostitute; used mainly in informal American English.

fuck [...] **Fuck** is a rude and offensive word which you should avoid using. [...]

Ta način označevanja je priročen predvsem za učitelje, ki imajo razlago z označevalnikom že oblikovano v poved, manj pa za druge uporabnike, ki iščejo grafično izpostavljene označevalnike na pričakovanih mestih, najdejo pa jih na nepričakovanih (če jih sploh). – Podatek o pogostnosti besede, ki temelji na podatkih iz besedilnega/besednega korpusa Bank of English (prim. Gorjanc 2000: 336), je v slovarju COBUILD zapisan v isti vrstici kot iztočnica na robu, in sicer je optično ponazorjen s petimi karami: več kot je črnih kvadratkov, pogostejša in torej za učenje obveznejša je beseda. (Ob posameznih pomenih pogostnostni podatki v slovarju COBUILD niso navedeni.)

0.4 Tule opazujem ob narečni slovarski praksi seveda tudi knjižno, in sicer v SSKJ-ju, ki je do zdaj edini slovar, ki ima z označevalniki opremljeno vse v slovar zajeto občno besedje, hkrati pa upoštevam tudi objavljene rešitve za pripravljajoči se slovarski del Slovenskega pravopisa (SP 1997; primeri so objavljeni v Toporišič 1994). (Glede označevanja samo registriram napredek pri sestavljanju izrazijskih slovarjev (npr. Humar 1996), ki jih je v tem pogledu pred dobrim desetletjem kritiziral Velemir Gjurin (1987: 161).) Tudi v tujih narečnih slovarjih, ki označujejo besedje, se kaže koristna prepletenost s knjižno slovaropisno teorijo in prakso, saj utrjuje pojme in uporabnikov ne bega z novostmi. To je zelo očitno v Slovarju slovaških narečij (SSN) iz leta 1994 v primerjavi s knjižnim Kratkim slovarjem slovaškega jezika (KSSJ) iz let 1987 in 1997.

³ Slovensko dvojezično slovaropisje vzornih in vzorčnih del v tem pogledu tako rekoč nima, čeprav je v zadnjem desetletju nastalo nekaj obsežnejših slovarjev, predvsem v zvezi z nemščino (Debenjak 1992, 1995) in z italijanščino (Šlenc 1997).

1.0 Označevalnik, ki se nanaša na iztočnico (ali besedno zvezo, in sicer na večbesedni strokovni izraz ali frazem), se piše pred razlago, označevalnik, ki se nanaša na posamezno obliko, besedno zvezo ali posamezen pomen, pa pred konkretno obliko ali razlago. Če označevalnik stoji v slovarju pred ponazarjalnim primerom, kateremu v oklepaju sledi razlagalno pojasnilo s pomenskim premikom, se nanaša na ponazarjalni primer in pripisani pomen. Kadar takoj za označevalnikom stoji dvopičje, velja označevalnik za več kot en ponazarjalni primer, in to do naslednjega označevalnika oz. do konca pomenske (pod)skupine. (V tem smislu ravna že SSKJ (SSKJ 1: XIX, § 100).) Nov označevalnik ukine prejšnjega, razen če ta ni grafično nadrejen; v tem primeru postaneta priredna. (Slovnični podatki in slovnična pojasnila stojijo pred označevalniki in označevalniškimi pojasnili.) Iz poskusnega zvezka Slovarja govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami (Weiss 1998) navajam bistvene sestavine ustreznih gesel:

froc [...] slabš. *otrok* | v odnosu do *staršev*: [...] ; zmer. [...]

guzniti [...] nizk. **a** *umreti*: [...] **b** redk., za živali *poginiti*: [...]

1.1 Razumevanje veljavnosti označevalnikov (pa tudi označevalniških pojasnil ter slovničnih podatkov in pojasnil) v SSKJ-ju otežuje premajhna grafična razmejenost posameznih skupin podatkov pri pomenih in podpomenih. Jasna sta tale dva primera (ki so tule okrajšana na tisto, kar nas v tej zvezi zanima):

absurdnost [...] *lastnost, značilnost absurdnega*: [...] // redko *absurd* [...]

afna [...] nižje pog. *opica*: [...] // slabš. *človek z nenaravno, izumetničeno zunanostjo ali vedenjem, zlasti ženska*: [...]

V nekaterih primerih pred glavnim pomenom stoji označevalnik, za dvojno poševnico, ki uvaja podpomen, pa ni označevalnika, (ali pa je in ga je mogoče razumeti priredno prvemu), zato je težko prav in enoumno razumeti tale gesla:

abuzus [...] knjiž. *zloraba*: [...] // *čezmerno uživanje*: [...]

administrativa [...] redko *organ za vodenje upravnih poslov; administracija*: [...] // žarg. *oddelek v podjetju za pisarniško poslovanje*: [...]

altana [...] knjiž. *zaprt balkon ali zaprta terasa v nadstropju*: [...] // *senčnica, uta*: [...]

aristokracija [...] v razredni družbi *plemiči, plemstvo*: [...] // *skupina ljudi, ki ima moč, veljavo zaradi položaja ali premoženja*: [...]

Če v geslu *abuzus* označevalnik *knjižno* velja tudi za podpomen, potem je najbrž tudi v geslu *administrativa* označevalnik *redko* treba kombinirati z označevalnikom *žargonsko*. Natančnega navodila o branju označevalnikov, ki stojijo na takih mestih, v uvodu k SSKJ-ju ni (pričakovali bi ga npr. v § 98 in v Silvester 1978: 71–72).

Zato se je treba odločiti za drug način prikazovanja pomenov in podpomenov. Enega od njih ponuja poskusni zvezek Slovarja govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami (Weiss 1998), ki v tem sledi predvsem nemškimi slovaropisnim dosežkom. Pomeni so večinoma označeni s **1**, **2**, ..., če sta podpomena vsaj dva, pa se vrsta začne z **a**, **b** ... Ta način omogoča tudi lažje prikazovanje sopomenskosti, ker ima marsikdaj samo podpomen (kdaj pa tudi edinole pomenski odtенок) pripisano sopomenko, ter lažje razlaganje in preprostejše kombiniranje označevalnikov. (Tukajšnja dva primera sta glede na objavo v poskusnem zvezku

slovarja govorov spodnje Zadrečke doline (Weiss 1998) izpopolnjena. Več kot označevalnikov je v takih položajih slovničnih podatkov in pojasnil k pomenu.)

delati [...] 7. redk., nav. s prislovom *rasti a* |*uspevati*: [...] **b** |*razvijati se, rediti se*: [...]

faš [...] 1. les. *kup zvezanih desk a kot del splava b za ladijski pod*: [...] 2. grad. *izravnalni pas ometa*: [...]

2.0 V slovaropisju se odmiki od neoznačene rabe opisujejo z označevalniki dosledno šele v zadnjem času – v slovenskem slovaropisju od izida prve knjige SSKJ-ja leta 1970 dalje. Za svoj čas zelo dobro je imel označevanje izpeljano Anton Murko v letih 1832–1833 v slovensko-nemškem (in tudi za slovenski del v nemško-slovenskem) slovarju (Orel 1999), ki je prvi v slovenskem slovaropisju tudi skoraj dosledno navajal besednovrstne in druge slovnične podatke (Weiss 1999). Označevanje je bilo v poznejših slovarjih do SSKJ-ja različno obsežno in dosledno, še najbolj izdatno predvsem v zadnjih izdajah Janežičevega slovensko-nemškega slovarja (npr. Janežič 1893) in v Pleteršnikovem Slovensko-nemškem slovarju (Plet. 1–2), prelom v zadnji tretjini 20. stoletja pa je v zvezi z novim pojmovanjem in uveljavitvijo zvrstnosti.

2.1 Merilo nevtralnega (neoznačenega, nezaznamovanega, nevpadljivega, običajnega, navadnega, »normalnega«) se v slovaropisju nanaša na povprečnega tvorca besedil oz. poslušalca. Povprečni pojav je neoznačen, jezikovna prvina, ki je označena – gre lahko za besedo ali besedno zvezo, za pomen, obliko, izgovorno (glasovno) dvojnico ali sopomenko –, pa ima v slovarju pripisan ustrezen označevalnik (Hausmann 1989).

2.2 Natančnejši pregledi tujih enojezičnih slovarjev knjižnih jezikov so pokazali na neenotnost v označevanju kakor koli označenega besedišča, čeprav so primerjave zaradi različnih sistemov označevanja težke že v istih jezikih, sploh pa v različnih. Vendar pa to ne sme biti razlog za opustitev označevanja – »kaže le, da označevalnikom ne moremo pripisovati absolutne, temveč relativno vrednost« (Hausmann 1989: 650). Pri tistih slovarjih, ki so kolektivno delo (in tak je npr. SSKJ), je ena od najtežjih nalog dosledna izpeljava in nadzor rabe istovrstnih označevalnikov: v idealnem primeru bi popolne sopomenke morale imeti iste označevalnike.⁴

2.3 Pomanjkljivost označevanja jezikovnih pojavov, zapisanih v narečnem slovarju, je individualnost razumevanja označenosti, saj narečne slovarje praviloma pišejo prostorsko, podatkovno, generacijsko in še v kakem smislu omejeni posamezniki, hkrati pa so besedila, iz katerih izvirajo označeni pojavi, pogosto neujemljiva. (Na neenotno pojmovanje označevalnikov in rabo socialnozvrstnih pri frazemih v slovarjih v tem smislu opozarja Erika Kržišnik (1998: 63–64).) To mo-

⁴ O tovrstnem trudu pri sestavljanju SSKJ-ja pričajo sezname označevalnikov, ki so bili za sprotno delo pripravljene v Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani. Če slovar izhaja po delih, lahko pride do napake, kakršna je v SSKJ-ju, ki je nastajal kakega četrta stoletja: frazema *od a do ž* 'od začetka do konca, vse' je bil v prvi knjigi (leta 1970, v geslu *a*) očitno zaradi spregleda predstavljen brez označevalnika, torej kot nevtralen, v peti (ki je izšla leta 1991, v geslu *ž*) pa ustrezno kot ekspresiven; neenotnost v ponatisnjem enozvezkovnem SSKJ-ju in v elektronskih izdajah ni odpravljena.

rajo vzeti v zakup tako uporabniki kot pisec slovarja sam: velik uspeh bo že to, da se bo trudil doseči nemogoče, namreč ideal – in enotno označevanje je le eden od mnogih, ki jih (narečni) slovaropisec poskuša uresničiti.

3.0 Obseg označevanja v slovenskih narečnih slovarjih, ki so izšli v knjižni obliki, je različen. V slovarju črnovrškega narečja Ivana Tominca označevanja skorajda ni, na redkih mestih pa je to vendarle vključeno v razlago, npr. v geslu *škric* 'zaničljivo o gosposkem človeku' (Tominec 1964). Ker se ta slovar opira na Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar, je treba ustrezno razumeti tudi oznake; tako ima v geslu *lulati* Pleteršnik pripis »(v otročjem govoru)«, Tominec pa besede ne označuje. – Tezavar slovenskega ljudskega jezika na Koroškem (Thesaurus 1–4) ima kot prvi od narečnih slovarjev v obliki okrajšav zapisane nekatere označevalnike, ki so – tako kot nasploh gradivo v Tezavru, ki je dejansko preurejena konkordanca narečnih zapisov – večinoma prevzeti iz upoštevanih dialektoloških del (Schlüssel zum Thesaurus 1982: 102–104), ob tem pa s pripisanimi indeksi pri iztočnicah še številске »leksikalno-semantične kvalifikatorje« (nekvalificirano – beseda je v splošni rabi, 1 – beseda s strokovnega področja, 2 – beseda iz nemške šole in administracije, 3 – citatna beseda, 4 – individualni neologizem, 5 – beseda ne spada v nobeno od naštetih skupin) (Schlüssel zum Thesaurus 1982: 35–37; Karničar 1991: 100). Tovrstni način je gospodaren, vendar pa tudi pomanjkljiv: nasproti si stojijo bolj informativni črkovni in slabo obvestilni številski označevalniki, pri čemer mora številski marsikdaj vendarle imeti pripisan še kak podatek: indeks 1 npr. zahteva še pojasnilo o stroki, če ni razvidna iz nemške ustreznice. – Franc Novak v slovarju beltinskega govora (Novak 1985, 1996) označevalnikov in označevanja sploh nima. – Z označevalniki je besedje primerno natančno in dosledno opremil Ludvik Karničar v obirsko-nemškem slovarju, delu monografije o obirskem narečju (Karničar 1990, seznam na str. 9). – V rezijansko-angleškem slovarju Hana Steenwijka, ki je del monografske predstavitve govora vasi Bila (San Giorgio) (Steenwijk 1992: 237–338), ni označevalnikov. – Dušan Jakomin ima v slovarju govora Svetega Antona pri Kopru štiri označevalnike, in sicer *arhaizem*, *otroški izraz*, *pejorativno* in *vulgarno*, ter poleg njih še dva krajevna, in sicer za Kocjančiče in za Potok, vsi pa so okrajšani (Jakomin 1995, seznam na str. 9). – Brez označevanja je slovar govora Gozda-Martuljka in Srednjega Vrha Stanka Koširja (1997), vendar pa je npr. slabšalnost ponekod razvidna iz knjižne ustreznice in torej vključena v razlago, kot npr. v geslih *ubúndran* 'biti smešno oblečen' in *vdévan* 'grdo oblečen, neokusno oblečen' (Košir 1997: 81). – Italijansko-nadiški slovarček Simone Rigoni in Stefanie Salvino iz leta 1999 ima označevalnike sicer naštete (Rigoni – Salvino 1999: 10–13), vendar so le krajevni in predvsem izrazijski potem tudi dosledno navajani, medtem ko drugih v geslih, kjer bi jih pričakovali, ni (npr. slabšalnega v geslu *puttana* 'kurba'). – Kratki slovar poljanskega narečja Dušana Škrlepa (Škrlep 1999) je – ob skopih in nezanesljivih podatkih, zaradi katerih je to narečni slovar bolj po imenu kot po vsebini – povsem brez označevalnikov. – Rokopisni Rožanski narečni besednjak Josipa Šašla iz leta 1957 (hrani ga Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani), ki je izboljššan glede na slovar v knjigi Narodno blago iz Roža (Šašel – Ramovš 1936–1937: 101–122), je pri označevanju zanimiv

zato, ker ima ob pogostnostnih označevalnikih *in* in *tudi* (npr. v geslih *tasátə* in *tarólqatə*) označevanje vključeno v razlago, npr. *lúlatə* 'otroški izraz za scati', *taréqatə* 'dolgo in gostobesedno govoriti'.

Težnjo po natančnem označevanju vsega v slovar zajetega besedja, besednih zvez in oblik predstavlja poskusni zvezek Slovarja govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami (Weiss 1998), v katerem sem želel zapisati vse občno besedje, ki se govori na obravnavanem področju. Doslednega označevanja sem se upal lotiti, ker govorim enega od govorov, upoštevanih v slovarju. Če slovaropisec obvlada govor ali narečje, ki ga opisuje, je sestavljanje slovarja in s tem tudi označevanje lažje. Vendar pa je upoštevanja vreden še en vidik: če bo področje, ki ga zajema narečni slovar, obširnejše, npr. v slovarju celotne narečne skupine, se bo sestavljalac (ali skupina sestavljalcev) gotovo znašel v vlogi tujca in ali ne bo mogel zanesljivo izpeljati označevanja v celoti ali pa bo označevanje neenotno.

3.1 Krajši narečni slovarčki, ki so dodani besedilom v kaki knjigi, večinoma ne vsebujejo označevalnikov. Taki so recimo v zbirki Glasovi, v kateri so besedila nasploh (in torej tudi besede in besedne zveze v slovarčkih ali v sprotnih opombah) zapisana v nekoliko sproščeni obliki (npr. Repanšek 1995: 304–314). Vendar pa tudi v tej zbirki najdemo izjemo: v slovarčku narečnih besed v knjigi »štorij« s Pivškega je jezikoslovka Andreja Žele (1996: 193–202) uporabila tri čustvenostne označevalnike – čustvenostno, slabšalno, šaljivo –, ki jih v uvodu k slovarčku ni razložila in katerih okrajšav ni razrešila (imenuje jih »funkcijskozvrstn[e] oznak[e]«) (Žele 1996: 193); tovrstnih podatkov pri istih besedah v opombah k posameznim besedilom v tej knjigi sicer ni.

3.2 Praksa v tujih narečnih slovarjih kaže glede označevanja veliko pisanost. Skrajna primera sta Słownik gwar polskich (SGP), ki izhaja od leta 1982 dalje in označevalnikov sploh ne vsebuje, in Slovník slovenských nářečí (SSN), katerega prvi zvezek je izšel leta 1994 in ki izdatno navaja raznovrstne označevalnike (prim. seznam v SSN 1: 44–48).

4.0 Za narečni slovar pridejo v poštev tele skupine označevalnikov (prirejeno po SSKJ 1: XVIII–XXII in po SP 1997: 136–142), kot so navedene tudi v poskusnem zvezku Slovarja govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami (Weiss 1998: seznam na str. 20–24) – v oklepaju je pripisana vrsta označevanja (po Hausmann 1989: 651):

- (1) krajevni označevalniki (diatopično),
- (2) lastnoimenski označevalniki,
- (3) citatnostni označevalniki (diantegrativno),
- (4) izrazijski (terminološki, funkcijskozvrstni) označevalniki (diatehnično, diatekstualno),
- (5) formalnostni označevalniki (diafazično),
- (6) socialnozvrstni označevalniki (diastriatično),
- (7) čustvenostni označevalniki (diaevalvativno),
- (8) časovni označevalniki (diahronično),
- (9) pogostnostni označevalniki (diafrekvenčno),
- (10) posebni označevalniki.

4.0.1 Tu nista upoštevani (1) prenosniška zvrst (vrsta označevanja je dia-medialna, označeno okolje pisno ali govorno), ker je v narečju vedno govorna (pisna je v narečjih omejena na posebno, jezikoslovno ali njej podobno rabo, medtem ko je narečje v literarni rabi zapisano le približno in rado prehaja v nadnarečje), in (2) normativnost (vrsta označevanja je dianormativna, označeno okolje pa nepravilno), ker nepravilno v narečnem slovarju ni zapisano, saj je vsebovano v drugih označevalnikih (npr. včasih kot beseda ali oblika, značilna za posameznika) ali pa v slovarju kot enkratna in po navadi napačna raba sploh ni upoštevano. (Večkratna ali ustaljena raba kake besede ali besedne zveze, značilna za posameznika ali posamezno družino v določenem kraju, je ustrezno ponazorjena – prim. točko 4.8.)

4.0.2 V narečnem slovarju glede na slovarje knjižnega jezika (v tem primeru predvsem v primerjavi s SP 1997) ni socialnozvrstnih označevalnikov (razen dveh – *slengovsko* in *žargonsko*), funkcijskozvrstnih označevalnikov *nestrokovno*, *pesniško*, *publicistično* in *praktičnosporazumevalno* ter čustvenostnih označevalnikov *olepševalno* in *vzneseno* (prim. točko 4.6).

4.1 Krajevni označevalniki

Navadno narečni slovar upošteva govor več kot ene same informacijske točke (več kot en sam kraj ali krajevni govor); če se v različnih informacijskih točkah obravnavanega področja pojavljajo izključujoče se dvojnice in sopomenke ter leksemi in pomeni, ki jih v drugih krajih na opisovanem področju ni, so za opisovanje v slovarju potrebni in koristni krajevni označevalniki, ki so praviloma navedeni okrajšani in v uvodih k slovarjem pojasnjeni. (Pri zapisu govora enega samega kraja ta označevalnik sistemsko ne bi prišel v poštev.) Dobro je, če jih podpira zemljevid obravnavanega področja (kot npr. v Karničar 1990: 12; Weiss 1998: 6). Jezikovna prvina je krajevno neoznačena, če je znana na celotnem obravnavanem področju, vse druge možnosti pa opisujejo krajevni označevalniki. – Pri konkordančnem slovarju, kakršen je Tezaver (Thesaurus 1–4), imajo krajevni podatki drugačno vlogo: podatki o pojavitvah so navedeni pri vseh dosegljivih zapisanih besedah in oblikah, lahko tudi kot številke informacijskih točk, kakršne so uporabljene pri Slovenskem lingvističnem atlasu (Schlüssel zum Thesaurus 1982: 56–89 + priloga; Benedik 1999). Za slovar, ki obsega več narečij, ali za vsenarečni slovar je tak način sploh edini primeren in ga je dobro temeljito domisliti, saj mora zaradi gospodarnosti skrajno omejena količina znakov dati kar največ informacij. – Ludvik Karničar (1990) ima v obirsko-nemškem slovarju zapisane krajevne označevalnike povsod tam, kjer so sopomenke, frazemi ali ponazarjalni primeri vzeti iz sosednjih govorov (lahko tudi drugih narečij) glede na Obirsko (Karničar 1990: 115, seznam na str. 9). – V poskusnem zvezku slovarja govorov spodnje Zadrebčke doline (Weiss 1998: seznam na str. 21) je pri jezikovni prvini, ki ni znana na celotnem obravnavanem področju, navedeno, v katerem kraju (ali katerih krajih) je bila zapisana. Tu so navedene tudi kombinacije krajevnih označevalnikov s pogostnostnimi ali časovnimi v istem geslu, npr.: »xxx **Bo** in yyy pomeni, da se jezikovna prvina yyy govori v Bočni poleg sicer na celotnem obravnavanem področju znane xxx« (Weiss 1998:

21). – Italijansko-nadiški slovarček (Rigoni – Salvino 1999, seznam na str. 9) ima pri vseh besedah in besednih oblikah navedene kraje, kjer so bile zapisane.

Če bi bila kdaj količina krajevnih označevalnikov pri posamezni jezikovni prvini prevelika, se je pri zaprti skupini informacijskih točk mogoče odločiti za gospodarnejše izključevalno označevanje (na način *razen v ...*).

4.2 Lastnoimenski označevalniki

V narečnih slovarjih je večinoma zapisano občno besedje, vendar pa to zahteva tudi upoštevanje lastnih imen, npr. v frazemih, kakršen je *pa mirna Bosna*. V poskusnem zvezku Slovarja govorov Zadrebčke doline med Gornjim Gradom in Narzjami so navedeni označevalniki le za tiste vrste lastnih imen, ki se v tem, poskusnem zvezku pojavljajo v frazemih: hišno, krajevno, ledinsko, osebno, stvarno lastno, vodno in zemljepisno ime (Weiss 1998: 21). Narečni slovar lastnih imen seveda zahteva popolnejši seznam lastnoimenskih označevalnikov. Del zemljepisnih označevalnikov v izključno znakovni obliki navaja Pavle Merku v Toponimiji Terske doline (Merku 1997: seznam na str. 55). Primer (Weiss 1998):

Bosna [...] ZEM. I. *Bosna* |*ozemlje*| • čustv., kot podkrepitev **pa mirna Bosna** o tem ne bomo več govorili: [...]

4.2 Citatnostni označevalniki

Na besedne in predvsem besednozvezne inovacije iz drugih socialnih zvrsti slovenskega jezika (navadno iz knjižnega ali pogovornega, lahko pa tudi iz drugih narečij, kar je redkejše) ali iz drugih jezikov v obravnavanem narečju opozarja citatnostni označevalnik. Pri izboru takih besed in besednih zvez, ki naj bi bile zapisane v slovarju in ki naj bi jih torej označeval, naj bo slovaropisec strog: v slovar jih je smiselno zapisati, če so postale sestavina narečja in če so sorazmerno pogoste. Pri tem je dobro imeti pred očmi omejitve, da »[c]itatne besede in besedne zveze niso sestavni del slovenskega jezika oz. slovenskega knjižnega jezika« (Toporišič 1984: 105). Včasih jih je le težko ločiti od prevzetih besed in besednih zvez, ki pa jih v slovarju ne označujemo posebej. V poskusnem zvezku slovarja spodnje Zadrebčke doline je uporabljen označevalnik *polcitatno* pri jezikovni prvini, ki glasovno ali oblikovno »odstopa od običajnega ali pričakovanega v govorih na obravnavanem področju in v tem pogledu kaže na izvor iz slovenskega knjižnega ali pogovornega jezika, iz kakega drugega narečja, lahko pa tudi iz drugega jezika (Weiss 1998: 22):

hende [...] • polcit., kot ukaz **hende hoh! roke gor**: [...]

dan [...] polcit. • **dober dan** |*izraža pozdrav ob srečanju podnevi*|: [...] • **dan žena** *dan žena* |*8. marec*|: [...] • čustv. **to je šele dober dan** *to je šele začetek (česa težavnega)*: [...]⁵

⁵ Sicer se v govorih na obravnavanem področju uporablja beseda *den*.

4.3 Izrazijski (terminološki, funkcijskozvrstni) označevalniki

Mednje v narečnem slovarju spadajo označevalniki za posamezna strokovna področja, tudi za uradovalne jezikovne prvine, medtem ko označevalniki za publicistične, pesniške in praktičnosporazumevalne jezikovne prvine v narečnem slovarju ne pridejo v poštev.

Veliko slovaropisno težavo predstavlja določitev in zamejitev strok, ki naj jih zajemajo označevalniki. V slovarju knjižnega jezika spada jezikovni pojav npr. v etnografijo ali etnologijo (označevalnik *etn.* v SSKJ 1: LX) s stališča stroke (s »pogledom od zunaj«), kar pa za narečje ne velja, tako da se konkretno ta označevalnik v narečnem slovarju sploh ne pojavi. Podobnih primerov iz drugih strok je v narečnem slovarju še več, zato je označevalnikov za posamezne stroke pravzaprav zelo malo. Tu mora narečni slovaropisec upoštevati krajevne razmere ter večjo koncentracijo nekaterih strok in obrti v posameznih pokrajinah in na posameznih zemljepisnih področjih. (Marsikateri izraz, ki je v zvezi s klanjem domače živine, je uvrščen v anatomijo.) Najbrž se prav pri izrazijskih označevalnikih še posebej dobro pokaže stališče, da je beseda nevtralna, če jo pozna večina tako moških kot žensk. Vendar pa npr. pri poimenovanju delov konjske opreme, s katero so imeli opraviti predvsem moški, niti to ne pride v poštev, saj tega izrazja, ki ga danes zaradi spremenjenega načina življenja poznajo le še redki govorci, ni mogoče uvrstiti v kako stroko. Narečni slovaropisci strokovne izraze včasih uvrstijo v posebne sezname (izdelovanje lesene posode v Tominec 1964: 59–60, čebelarska terminologija v Karničar 1990: 273–276) in jih tako ločijo od dejanskega slovarja. – Nekaj primerov iz poskusnega zvezka slovarja govorov spodnje Zadrebčke doline (Weiss 1998):

abriheterica [...] les. *poravnalni skobeljnik*

abzecatí [...] obl. *všítí, všívati podstavo, predvsem pri ovratniku*

brkelj [...] čeb. *brada |deščica pod žrelom panja*: [...]

dosluzenje [...] voj. *sluzenje preostanka vojaščine*: [...]

4.4 Formalnostni označevalniki

Označeno okolje pri formalnostnem označevalniku je v narečnem slovarju formalno. (V označevanju knjižnega besedišča je označeno okolje neformalno. To so v njem npr. ljubkovalne besede, ki so v rabi v družini za razmerja med družinskimi člani – *mami, tati, babi*.) Tovrstno označevanje je v narečnem slovarju upoštevano le delno, ker gre pri z narečnega stališča formalnem za prestop v nadnarečnost, te pa pisec v narečnem slovarju ne more upoštevati. Izjema so le posamezne besede in besedne zveze, ki jih govorci uporabljajo v uradnih položajih, npr. v pogovoru z zdravnikom (*doktor, hvaljen jezus, gospa, gospod*). Primer (Weiss 1998):

doktor [...] uradn. *zdravnik*: [...]

4.5 Socialnozvrstni označevalniki

V narečnem slovarju lahko od teh upoštevamo pravzaprav le slengovske in

žargonske jezikovne prvine, s tem da je žargonsko omejeno na šolsko rabo. Označevanje drugih žargonskih prvin v posameznih strokah ne more biti izpeljano, saj v narečju v primerjavi s knjižnim jezikom ni razlikovanja med strokovnim in žargonskim. Narečno žargonsko se v zadnjem času izkazuje edinole v šoli, pa še tu bi najbrž lažje govorili o čustvenostnem ali slengovskem. Dva primera (Weiss 1998):

cviker [...] sleng. *boječ se človek*: [...]

čik [...] žarg. šol. *negativna ocena*: [...]⁶

4.6 Čustvenostni označevalniki

V narečnem slovarju lahko uporabimo večino čustvenostnih označevalnikov, ki jih predlaga SP 1997: 139–140. Praksa kaže, da bi v narečju le težko našli nedvoumne primere za olepševalno (kar je težko ločiti od omiljevalnega, zato lahko za oboje uporabimo kar ta označevalnik – težave te vrste so znane tudi v knjižnem slovaropisju, prim. Žele 1993: 532–533) in za vzneseno. Glede na SSKJ je treba še posebej poudariti rabo natančnejših čustvenostnih označevalnikov, če obstajajo, tako da označevalnik *čustvenostno* uporabimo le, če vrste čustvenosti ni mogoče določiti natančneje (SSKJ 1: XXI, § 42; SP 1997: 139). Prehajanje nevtralne rabe posameznih besed med označene se da pojasniti v komentarju (npr. Weiss 1998 pri besedi *baba*, katere raba v pomenih 'ženska' in 'žena' »[p]ri mlajših govorcih prehaja v območje slabšalnega«).

Splošno spoznanje dialektologov je, da je delež čustvenostno označenega v narečjih večji kot v knjižnem jeziku (Oravec 1980), in sicer tudi pri različicah osebnih imen (Kolařík 1980: 76).

Primeri (Weiss 1998):

alej [...] slabš., zastar. *razgrajac*: [...] zmer., zastar. 'mɔ:čə, 'ã:lɛ 'ã:lɛjas'tɛ! [...]

amen [...] • čustv. *do amena temeljito, popolnoma, povsem*: [...]

brat [...] • iron. *južni brati prebivalci drugih nekdanjih jugoslovanskih republik*: [...]

hujek [...] otr. [...] 2. slabš. *umazan fant, otrok*: [...]

4.7 Časovni označevalniki

S časovnimi označevalniki glede na neoznačeno izhodišče določimo starinske in zastarele jezikovne prvine ter take, katerih novost se v rabi še čuti. V narečnem slovarju je kot zastarela označena jezikovna prvina, ki se ne govori več, jo pa (predvsem starejši) govorniki še poznajo; kot starinsko je označeno tisto, kar govorniki starejša generacija, ne pa tudi govorniki srednje in mlajše generacije. (Prilagodniki mlajše generacije večinoma še nimajo otrok, prilagodniki starejše pa večinoma nimajo več živih staršev; prilagodniki srednje generacije večinoma torej že imajo otroke in še vedno žive starše. Natančnejšo generacijsko razvrstitev imata Trudgill 1983: 69–71 (do 24 let – 25–69 – nad 70) in Sobierajski 1985: 5 (do 30 let – vmes – nad 60).) Večja slovaropisna težava je ločevanje v slovarskem pomenu zastarelega in starinskega od materialne in pojmovne dejanskosti, ki je izginila iz sveta govorcev kakega narečja. Novota ni vezana na govorce določene starosti ali generacije, čeprav jo

⁶ Nevtralen izraz je *enka*.

največkrat vendarle pričakujemo pri mlajših govorcih, in mora biti dovolj razširjena, a še vedno občutena kot novost. – Predvsem zaradi tega označevalnika, čeprav seveda tudi zaradi vseh drugih, je treba v slovarskem uvodu navesti, na kateri čas se nanašajo podatki in s katere časovne točke so ocenjeni (prim. Weiss: 1998: 7: »po stanju ob koncu osemdesetih in v devetdesetih letih 20. stoletja«).

Pri navajanju starosti govorcev je najbolje navajati natančne rojstne letnice in pri besedilih letnice zapisa. Le malo pove podatek, kakršen je pripis k besedilu o lanu v Tominčevem Črnovrškem dialektu (Tominec 1964: 62): »Pripovedovala moja 62-letna sestra Franca.« Še vedno ne vemo, ali je bila toliko stara v času zapisa, ki ni znan, ali v času izida knjige, ki je znan.

Velikokrat so časovni označevalniki natančneje določeni v kombinaciji s pogostnostnimi.

Primeri (Weiss 1998):

bagrati [..] nov. *bagratī*: [..]

bašteta [..] zastar. *pašteta* [..]

befel [..] star. *ukaz, povelje*: [..]

4.8 Pogostnostni označevalniki

Med pogostnostne označevalnike lahko poleg označevalnika *redko* uvrstimo še nekatere označevalnike, ki jih SP 1997: 141 uvršča med posebne. (Priložnostnih jezikovnih prvin v narečnem slovarju ne zapisujemo.) Tako sta lahko tu hierarhizacijska označevalnika *in* in *tudi* (ki stojita med dvojnicama – med dvojnicama lahko stoji tudi označevalnik *redko*) ter označevalnika za jezikovno dinamiko *pešajoče* in *naraščajoče*. (Jezikovni opis zaradi teh dveh označevalnikov ni več sinhron, saj je do njiju »mogoče priti le s primerjavo pogostnosti rabe besede v vsaj dveh različnih časovnih točkah« (Kenda-Jež – Weiss 1999: 39).) Marsikdaj je tudi težko določiti mejo med označevalniki *pešajoče* in *starinsko* ali *redko* in med označevalnikoma *naraščajoče* in *novota*.

V narečnem slovarju, sploh če je obravnavano zemljepisno področje manjše, je primerno zapisati in ustrezno označiti tudi idiolektizme, in sicer predvsem besede, ki so značilne za posameznega govorca ali – redkeje – za posamezno družino; drugi govorce iz okolja imajo take besede pri posameznem govorcu ali pri posamezni družini za opazne. (Tovrstno označevanje ima izpeljano Karničar (1990) in za njim tudi jaz (Weiss 1998).) Nekateri tako izkazani jezikovni podatki, npr. asimilacije in disimilacije, ki so značilni za enega samega govorca ali eno samo družino, so namreč za jezikoslovca velikokrat zanimivi in koristni (npr. v govoru Šmartna ob Dreti *lebura* nam. *rebula*).⁷ Za slovar je treba pojem idiolekt omejiti na tvorbeno procese in zanemariti procese razumevanja, značilne za posameznika. (O drugačnem stališču v novejšem proučevanju idiolekta prim. Oskar 1987: 294.) Tovrstni

⁷ SSKJ navaja (tudi narečne) besede in pomene, ki jih je mogoče najti pri posameznih slovenskih leposlovnih ustvarjalcih (Hajnšek-Holz 1989), zapisuje torej individualno rabo. Toliko prej lahko pričakujemo zapisano tako rabo v narečnem slovarju, ki zajema rabo veliko manjšega števila govorcev; v primeru slovarja govorov Zadrebčke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami jih je manj kot 2300.

podatki so koristni tudi zato, ker lahko idiolektični pojav postane splošnejši, kot se je zgodilo npr. z besedo *paj*: to so uporabljali v družini, ki se je po prvi svetovni vojni vrnila iz Združenih držav Amerike, in je v govoru Kraš v Zadrebki dolini prešla v frazem *biti dobro ko Grehčev paj* (šaljivo, v zvezi s pecivom) 'biti zelo dobro' (Weiss 1993: 79). – Označevalnik za idiolektične pojave je dobro kombinirati s krajevnim, če je v slovarju zapisan več kot en (krajevni) govor.

Enkratnice (hapax legomena), priložnostne (ali enkratne) besede (Toporišič 1992: 222, 38) ter seveda tudi take besedne zveze in oblike, se v slovarju ne zapisujejo (Hartmann – James 1998: 67).

Primeri (Weiss 1998):⁸

bible [...] čustv., star., redk. *debela knjiga*: [...]

bogžegnaj [...] pešaj. izraža voščilo pri jedi: [...]

foga [...] *SD* posam. *vžigalnik* | *priprava za prižiganje cigaret*: [...]

4.9 Posebni označevalniki

Sem spadajo kratice in simboli (npr. *ipd.*, *itd.*, → v pomenu 'glej, primerjaj'), ki se lahko uporabljajo tudi neslovarsko, v slovarju pa imajo na določenih mestih posebne pomene.

5.0 Označevalnike je treba razložiti v slovarskem uvodu, krajšave zanje pa je dobro zbrati in na kratko razložiti na enem, lahko dostopnem mestu, v knjigi npr. na sprednjem ali zadnjem spojnem papirju, in jim morda pripisati podatek, kje so razloženi podrobneje (tako kot je v SSKJ 1: LX–LXI).

6.0 Pri pisanju slovarja predstavljajo posebno težavo kombinacije označevalnikov. Na neposrečeno kombinacijo s številkami (indeksi) zapisanih označevalnikov v Tezavru slovenskega ljudskega jezika na Koroškem (Thesaurus 1–4) sem že opozoril (v točki 3.0). Pri eni označeni enoti naj označevalnikov ne bo preveč (v nizu naj nikoli ne bodo več kot trije, pri čemer so krajevni izvzeti), med seboj se ne smejo izključevati, v nizu pa si morajo slediti v določenem zaporedju (najboljše je razporejanje po skupinah označevalnikov, kot si sledijo v slovarskem uvodu, torej npr. krajevni – izrazijski – časovni – pogostnostni, vendar pa je lahko tudi drugače, če je kateri od označevalnikov izpostavljen pred več z drugimi označevalniki opremljenimi pomeni, kot je tule v točki 4.7 v primeru *hujek*); naenkrat načeloma ne smeta biti navedena dva označevalnika iz iste skupine, razen pri izrazijskih. (Take rešitve ima že SSKJ (SSKJ 1: XVIII–XIX, § 93sl.), kjer sta pogosto kombinirana označevalnika *med.* in *vet.*) Predvsem pri označevalnikih je v enojezičnih slovarjih veliko nepotrebnih nedoslednosti, kar kaže na površnost pri končnih pregledih.⁹

⁸ *SD* pomeni Šmartno ob Dreti.

⁹ Neustrezno kopičenje označevalnikov, ki niso navedeni v stalnih nizih, v Aničevem slovarju hrvaškega jezika (Anić 1991) je kritiziral Jakopin (1991/92: 214). Za ponazorilo sta navedeni besedi *larmadžija* 'razgrajáč, rogovilež', kjer so označevalniki *razg. deprec. iron. pejor.* – *deprec.* je 'omiljevalno' –, in *krepati* v pomenu 'umreti', kjer so označevalniki *pejor. žarg. razg. iron.* – označevalnik *žarg.* pri Aniču pomeni naše 'žargonsko' in

7.0 Kadar označevalniki sami ne zadoščajo – z njimi je namreč mogoče opisati le del pojavov v zvezi z besediščem –, je treba uporabiti označevalniška pojasnila, ki lahko dopolnjujejo pomensko razlago. Ta stojijo predvsem ob polnompomenskih besedah (in slovnična ob nepolnompomenskih, predvsem ob veznikih). »Z zaprtim inventarjem predikatnih izrazov [tj. označevalnikov – P. W.] se ne da zajeti raznovrstnih odtenkov v besedni rabi. Zato se zahteva odprto opisno besedišče, ki dopušča tudi opise ad hoc.« (Püschel 1989: 698)

Označevalniška pojasnila stojijo za slovničnimi podatki in pojasnili ter za morebitnimi označevalniki in pred razlago.

Slovaropisec (tudi narečni) mora tudi tu za enake pojave uporabljati ista ali podobna označevalniška pojasnila.

Navedenke

- Anić 1991 = Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber, 1991.
 Benedik 1999 = Francka Benedik, *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)*, Ljubljana: ZRC SAZU – Založba ZRC, 1999.
 COBUILD 1995 = *Collins COBUILD English Dictionary*, London: HarperCollins Publishers, ²1995.
 Debenjak 1992 = Doris, Božidar in Primož Debenjak, *Veliki nemško-slovenski slovar*, Ljubljana: DZS, 1992 (Slovarji DZS).
 Debenjak 1995 = Doris, Božidar in Primož Debenjak, *Veliki slovensko-nemški slovar*, Ljubljana: DZS, 1995 (Slovarji DZS).
 Gjurin 1986 = Velemir Gjurin, Načela sodobnega izrazijskega slovarja, v: Ada Vidovič-Muha (ur.), *Slovenski jezik v znanosti 1: Zbornik prispevkov*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1986 (Razprave Filozofske fakultete), str. 151–187.
 Gorjanc 2000 = Vojko Gorjanc, Nekateri možnosti jezikoslovne izrabe enojezikovnih korpusov, v: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj 36* (2000), str. 335–348.
 Hajnšek-Holz 1989 = Milena Hajnšek-Holz, Narečne prvine v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, v: Franc Jakopin (ur.), *Zbornik razprav iz slovenskega jezikoslovja: Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici*, Ljubljana: SAZU, 1989, str. 79–100.
 Hartmann – James 1998 = R. R. K. Hartmann – Gregory James, *Dictionary of Lexicography*, London – New York: Routledge.
 Hausmann 1989 = Franz Josef Hausmann, Die Markierung im allgemeinen einsprachigen Wörterbuch: eine Übersicht, v: HSK 5.1, str. 649–657.
 HSK 5.1 = Franz Joseph Hausmann – Oskar Reichmann – Herbert Ernst Wiegand – Ladislav Zgusta (ur.), *Wörterbücher – Dictionaries – Dictionnaires: Ein*

‘slengovsko’. Pri besedi *kurac* sta označevalnika *žarg. vulg.*, pri *pička* pa samo *vulg.* Še več motečih nedoslednosti je v tem slovarju pri označevanju in torej hierarhizaciji sopomenk.

- internationales Handbuch zur Lexikographie – An International Encyclopedia of Lexicography – Encyclopédie internationale de lexicographie* 1, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1989 (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 5.1).
- Humar 1993 = Marjeta Humar, Slovarsko normiranje glede na predpise in rabo, v: Inka Štrukelj (ur.), *Jezik tako in drugače: Zbornik*, Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, 1993, str. 374–384.
- Humar 1996 = Marjeta Humar idr. (ur.), *Papirniški terminološki slovar*, Ljubljana: ZRC SAZU, 1996 (Slovarji).
- Jakomin 1995 = Dušan Jakomin, *Narečni slovar Sv. Antona pri Kopru*, Trst: Škedenjski etnografski muzej, 1995.
- Jakopin 1991/92 = Franc Jakopin, Aničev hrvaški slovar, *Jezik in slovstvo* 37 (1991/92), št. 7, str. 212–215.
- Janežič 1893 = Anton Janežič, *Slovensko-nemški slovar*, predelal in pomnožil France Hubad, Celovec: Družba sv. Mohorja, ³1893.
- Karničar 1990 = Ludwig Karničar, *Der Obir-Dialekt in Kärnten: Die Mundart von Ebriach/Obirsko im Vergleich mit den Nachbarmundarten von Zell/Sele und Trögern/Korte (Phonologie, Morphologie, Mikrotoponymie, Vulgonamen, Lexik, Texte)*, Graz 1986, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1990 (Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte 551).
- Karničar 1991 = Ludvik Karničar, Obirsko narečje v luči graškega raziskovalnega projekta, v: Martina Orožen – Irena Orel-Pogačnik (ur.), *Zborovanje slavistov ob stoletnici rojstva Frana Ramovša, Ljubljana 1990*, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1991 (Zbornik Slavističnega društva Slovenije [1]), str. 96–109.
- Kenda-Jež – Weiss 1999 = Karmen Kenda-Jež – Peter Weiss, Posebnosti (slovenskega) narečnega slovaropisja, v: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj* 35 (1999), str. 27–46.
- Kolařík 1980 = Josef Kolařík, Expresivita v nářečném lexiku na východní Moravě, v: *Jazykovedný zborník* (Bratislava) 5 (1979) = *Dialektologický zborník* 1 (1980), str. 71–76.
- Košir 1997 = Stanko Košir, *B's'dnjak rutarščé 'n šrenščé šprašé* (Slovar rutarške in srenške govorice), Rute [= Gozd-Martuljek]: samozaložba, 1997.
- KSSJ 1987, 1997 = *Kratký slovník slovenského jazyka*, Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1987, ²1997.
- Kržišnik 1998 = Erika Kržišnik, Socialna zvrstnost in frazeologija, v: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj* 34 (1998), str. 53–69.
- Merkú 1997 = Pavle Merku, *La toponomastica dell'Alta Val Torre*, Lusevera: Comune, [1997].
- Novak 1985 = Franc Novak, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, Dopolnil in uredil Vilko Novak, Murska Sobota: Pomurska založba, 1985.
- Novak 1996 = Franc Novak, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, Drugo,

- popravljen in dopolnjen izdajo priredil in uredil Vilko Novak, Murska Sobota: Pomurska založba, 1996.
- Oravec 1980 = Ján Oravec, *Expresivna slovná zásoba v nárečí*, v: *Jazykovedný zborník 5* (1979) = *Dialektologický zborník 1*, Bratislava, 1980, str. 67–70.
- Orel 1999 = Irena Orel, Vrednotenje besedja v Murkovem slovensko-nemškem in nemško-slovenskem slovarju, v: Marko Jesenšek (ur.), *Murkov zbornik: Referati s simpozija Anton Murko in njegov čas*, Maribor: Slavistično društvo, 1999 (Zora 9), str. 225–248.
- Oskaar 1987 = Els Oskaar, Idiolekt, v: Ulrich Ammon – Norbert Dittmar – Klaus J. Mattheier (ur.), *Sociolinguistics – Soziolinguistik: An International Handbook of the Science of Language and Society – Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft 1*, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1987 (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 3.1), str. 293–297.
- Plet. = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar 1–2*, Ljubljana: Knezoškofijstvo, 1894–1895.
- Püschel 1989 = Ulrich Püschel, Evaluative Markierungen im allgemeinen einsprachigen Wörterbuch, v: HSK 5.1, str. 693–699.
- Repanšek 1995 = Marta Repanšek, *Bajže s Koroške*, Ljubljana: Kmečki glas, 1995 (Glasovi 10).
- Rigoni – Salvino 1999 = Simona Rigoni – Stefania Salvino, *Vocabolario italo-sloveno-natisoniano*, San Leonardo: Comitato »Pro clastra«, [1999].
- Schlüssel zum Thesaurus 1982 = Stanislaus Hafner – Erich Prunč (ur.), *Schlüssel zum »Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten«*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1982 (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sonderpublikation).
- SGP = *Słownik gwar polskich 1–3*–, ur. Mieczysław Karaś – Jerzy Reichan – Stanisław Urbańczyk, Wrocław idr.: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1982–1991–.
- Silvester 1978 = Marta Silvester, *Priročnik za tehnično stran redakcije gesel [v SSKJ-ju]*, Ljubljana: [Inštitut za slovenski jezik SAZU], 1978 (tipkopis).
- Sobierajski 1985 = Zenon Sobierajski, *Teksty gwarowe z zachodniej Wielkopolski*, Wrocław idr.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1985.
- SP 1997 = *Slovenski pravopis 1: Pravila – Peta, ponovno pregledana izdaja*, Ljubljana: SAZU (izd.) – DZS (zal.), 1990.
- SSKJ 1–5 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika 1* (A–H, 1970), 2 (I–Na, 1975), 3 (Ne–Pren, 1979), 4 (Preo–Š, 1985), 5 (T–Ž, 1991), Ljubljana: SAZU (izd.) – DZS (zal.).
- SSN = *Slovník slovenských nářečí 1*–, ur. Ivor Ripka, Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1994–.
- Steenwijk 1992 = Han Steenwijk, *The Slovene Dialect of Resia: San Giorgio*, Amsterdam – Atlanta, GA: Rodopi, 1992 (Studies in Slavic and general linguistics 18).

- Šašel – Ramovš 1936–1937 = Josip Šašel (zbral) – Fran Ramovš (prireديل), *Narodno blago iz Roža*, Maribor, Zgodovinsko društvo, 1936–1937 (Arhiv za zgodovino in narodopisje 2).
- Škrlep 1999 = Dušan Škrlep, *Slovar poljanskega narečja*, [Gorenja vas: Gostilna Poni], 1999.
- Šlenc 1997 = Sergij Šlenc, *Veliki italijansko-slovenski slovar*, Ljubljana: DZS, 1997 (Slovarji DZS).
- Thesaurus 1–4 = Stanislaus Hafner – Erich Prunè (ur.), *Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten* 1 (A–bis B-, 1982), 2 (C–dn, 1987), 3 (do–F, 1992), 4 (G–H, 1994), Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sonderpublikation).
- Tominec 1964 = Ivan Tominec, *Črnovrški dialekt: Kratka monografija in slovar*, Ljubljana: SAZU, 1964 (Dela razreda za filološke in literarne vede 20, Inštitut za slovenski jezik 9).
- Toporišič 1984 = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica: Pregledana in razširjena izdaja*, Maribor: Obzorja, 1984.
- Toporišič 1992 = Jože Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992 (Leksikoni Cankarjeve založbe, Zbirka Sopotnik).
- Trudgill 1983 = Peter Trudgill, *On Dialect: Social and Geographical Perspectives*, New York – London: New York University Press, 1983.
- Weiss 1993 = Peter Weiss, Izvenjezikovni vzroki vplivov na govore Zadrebke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami, v: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 29 (1993), str. 69–83.
- Weiss 1998 = Peter Weiss, *Slovar govorov Zadrebke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami: Poskusni zvezek (A–H)*, Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC, 1998 (Slovarji).
- Weiss 1999 = Peter Weiss, Slovnčni podatki v Murkovem slovensko-nemškem slovarju, v: Marko Jesenšek (ur.), *Murkov zbornik: Referati s simpozija Anton Murko in njegov čas*, Maribor: Slavistično društvo, 1999 (Zora 9), str. 204–224.
- Žele 1993 = Andreja Žele, Ekspresivne oz. čustvenostne oznake v slovarstvu, *Slavistična revija* 41 (1993), št. 4, str. 529–534.
- Žele 1996 = Andreja Žele, *Kaku so živejli in si dejlali kratek cejt*, Ljubljana: Kmečki glas, 1996 (Glasovi 12).

Labelling in Slovenian Dialectal Dictionaries

Summary

The distribution of labels in dialectal dictionaries is somewhat different than that in dictionaries of standard Slovenian: dialectal dictionaries have no normative labels, because they do not list wrong usage and hapax legomena, the majority of status

(the exceptions being slang and school jargon) and functional variety labels (such as non-specialist, poetic, journalese, informal) are omitted. There is no label indicating the communication channel since the dialectal dictionaries are always dealing with spoken language, whereas regional labels and frequency labels, which indicate that either one person or members of one family permanently use a specific word, occur. In general, consistent use of labels for marking of linguistic features is a common feature of Slovenian dictionaries since the publication of the first volume of the Dictionary of Standard Slovenian (1970). In dialectal dictionaries this kind of labelling is used in the thesaurus of the Slovenian Carinthian dialects (since 1982), in the dictionary of the Obirsko dialect (1990) and in the dictionary of the dialects from the Lower Dreta valley (1998). Other ways of labelling, e.g. inclusion in examples or the use of explanatory words from the same register level, are rare and inconsistently used.